

Podstawy matematyki dla informatyków

Wykład 12

12 stycznia 2011

W poprzednim odcinku: naturalna dedukcja

- ▶ Reguły *wprowadzania* spójników logicznych: jak można udowodnić formułę danej postaci?
- ▶ Reguły *eliminacji* spójników: jak można wykorzystać formułę tej postaci do udowodnienia innej?

Reguły wnioskowania dla rachunku zdań (1)

$$\frac{}{\Gamma \cup \{\varphi\} \vdash \varphi} (\text{Ax})$$

$$\frac{\Gamma \vdash A \quad \Gamma \vdash B}{\Gamma \vdash A \wedge B} (\text{W}\wedge) \quad \frac{\Gamma \vdash A \wedge B}{\Gamma \vdash A} (\text{E}\wedge) \quad \frac{\Gamma \vdash A \wedge B}{\Gamma \vdash B} (\text{E}\wedge)$$

$$\frac{\Gamma \vdash A \quad \Gamma \vdash A \rightarrow B}{\Gamma \vdash B} (\text{E} \rightarrow) \quad \frac{\Gamma \cup \{A\} \vdash B}{\Gamma \vdash A \rightarrow B} (\text{W} \rightarrow)$$

Reguły wnioskowania dla rachunku zdań (2)

$$\frac{\Gamma \vdash A}{\Gamma \vdash A \vee B} \text{ (W}\vee\text{)}$$

$$\frac{\Gamma \vdash B}{\Gamma \vdash A \vee B} \text{ (W}\vee\text{)}$$

$$\frac{\Gamma \vdash A \vee B \quad \Gamma \cup \{A\} \vdash C \quad \Gamma \cup \{B\} \vdash C}{\Gamma \vdash C} \text{ (E}\vee\text{)}$$

$$\frac{\Gamma \cup \{A\} \vdash \perp}{\Gamma \vdash \neg A} \text{ (W}\neg\text{)}$$

$$\frac{\Gamma \vdash \neg A \quad \Gamma \vdash A}{\Gamma \vdash \perp} \text{ (E}\neg\text{)}$$

$$\frac{\Gamma \vdash \perp}{\Gamma \vdash A} \text{ (E}\perp\text{)}$$

$$\frac{\Gamma \cup \{\neg A\} \vdash \perp}{\Gamma \vdash A} \text{ (E}\neg\neg\text{)}$$

Dowód formalny

Dowód formalny osądu $\Gamma \vdash \varphi$ w naturalnej dedukcji, to drzewo skończone, w którym każdemu wierzchołkowi przypisano pewien osąd. Przy tym:

- ▶ Korzeniowi drzewa przypisano osąd $\Gamma \vdash \varphi$.
- ▶ Osąd przypisany dowolnemu wierzchołkowi powstaje z osądów przypisanych jego poprzednikom poprzez zastosowanie jednej z reguł wnioskowania.
- ▶ *Liściom przypisano osądy postaci $\Delta, \alpha \vdash \alpha$.*

Przykład 1: $\neg\beta \vdash \neg(\beta \wedge \gamma)$

$$\frac{\frac{\neg\beta, \beta \wedge \gamma \vdash \neg\beta \quad \frac{\neg\beta, \beta \wedge \gamma \vdash \beta \wedge \gamma}{\neg\beta, \beta \wedge \gamma \vdash \beta} (E\wedge)}{\neg\beta, \beta \wedge \gamma \vdash \perp} (E\neg)}{\neg\beta \vdash \neg(\beta \wedge \gamma)} (W\neg)$$

$\neg\beta, [\beta \wedge \gamma, \beta, \perp], \neg(\beta \wedge \gamma).$

o

Eliminacja kwantyfikatora ogólnego

$$\frac{\Gamma \vdash \forall x A(x)}{\Gamma \vdash A(y)} \text{ (E}\forall\text{)}$$

(W miejscu y może być nazwa dowolnego obiektu.)

Wprowadzanie kwantyfikatora ogólnego

$$\frac{\Gamma \vdash A(x)}{\Gamma \vdash \forall x A(x)} \text{ (W}\forall\text{)}$$

(x nie jest wolne w Γ)

Wprowadzanie kwantyfikatora szczegółowego

$$\frac{\Gamma \vdash A(y)}{\Gamma \vdash \exists x A(x)} \text{ (W}\exists\text{)}$$

(W miejscu y może być nazwa dowolnego obiektu.)

Eliminacja kwantyfikatora szczegółowego

$$\frac{\Gamma \vdash \exists x A(x) \quad \Gamma \cup \{A(x)\} \vdash B}{\Gamma \vdash B} \text{ (E}\exists\text{)}$$

(x nie jest wolne w $\Gamma \cup \{B\}$)

Poprawność i pełność (dla rachunku zdań)

Twierdzenie (o pełności)

- ▶ *System naturalnej dedukcji jest poprawny: Jeśli formuła ma dowód (jest twierdzeniem) to jest tautologią.*

Poprawność i pełność (dla rachunku zdań)

Twierdzenie (o pełności)

- ▶ *System naturalnej dedukcji jest poprawny: Jeśli formuła ma dowód (jest twierdzeniem) to jest tautologią.*
- ▶ *System naturalnej dedukcji jest pełny: Każda tautologia ma dowód.*

Przypomnienie notacji

Piszemy $\varrho \models \Gamma$, gdy $\llbracket \gamma \rrbracket_{\varrho} = 1$, dla każdego $\gamma \in \Gamma$.

Piszemy $\Gamma \models \alpha$, gdy dla dowolnej interpretacji zdaniowej ϱ :
jeżeli $\varrho \models \Gamma$, to także $\llbracket \alpha \rrbracket_{\varrho} = 1$.

Jeśli osąd $\Gamma \vdash \alpha$ ma dowód, to piszemy po prostu “ $\Gamma \vdash \alpha$ ”.

Poprawność

Twierdzenie: *Jeśli osąd $\Gamma \vdash \alpha$ ma dowód, to $\Gamma \models \alpha$.*

Poprawność

Twierdzenie: *Jeśli osąd $\Gamma \vdash \alpha$ ma dowód, to $\Gamma \models \alpha$.*

Dowód: Dowód jest przez indukcję ze względu na wielkość. . . dowodu $\Gamma \vdash \alpha$.

Poprawność

Twierdzenie: *Jeśli osąd $\Gamma \vdash \alpha$ ma dowód, to $\Gamma \models \alpha$.*

Dowód: Dowód jest przez indukcję ze względu na wielkość... dowodu $\Gamma \vdash \alpha$. Rozważamy kilka przypadków, zależnie od ostatniej użytej reguły.

Przypadek 1: Osąd $\Gamma \vdash \alpha$ jest aksjomatem, tj. $\Gamma = \Gamma' \cup \{\alpha\}$.
Wtedy teza jest oczywista.

Przypadek 2: Osąd $\Gamma \vdash \alpha$ otrzymano przez $(E \rightarrow)$ z osądów $\Gamma \vdash \beta \rightarrow \alpha$ i $\Gamma \vdash \beta$. Z założenia indukcyjnego $\Gamma \models \beta \rightarrow \alpha$ oraz $\Gamma \models \beta$, bo te dowody mają mniejsze rozmiary.
Jeśli więc $\varrho \models \Gamma$, to ϱ spełnia obie formuły $\beta \rightarrow \alpha$ i β .
Wtedy ϱ musi też spełniać α .

Jeśli $\Gamma \vdash \alpha$, to $\Gamma \models \alpha$

Przypadek 3: Osąd $\Gamma \vdash \alpha$ otrzymano przez $(W \rightarrow)$.

Wtedy $\alpha = \beta \rightarrow \gamma$ oraz $\Gamma, \beta \vdash \gamma$ ma dowód mniejszych rozmiarów, zatem $\Gamma \cup \{\beta\} \models \gamma$, z założenia indukcyjnego.

Założmy, że $\varrho \models \Gamma$. Jeśli $\llbracket \beta \rrbracket_{\varrho} = 1$, to $\varrho \models \Gamma \cup \{\beta\}$, więc $\llbracket \gamma \rrbracket_{\varrho} = 1$, skąd $\llbracket \beta \rightarrow \gamma \rrbracket_{\varrho} = 1$. A jeśli $\llbracket \beta \rrbracket_{\varrho} = 0$, to tym bardziej $\llbracket \beta \rightarrow \gamma \rrbracket_{\varrho} = 1$.

Jeśli $\Gamma \vdash \alpha$, to $\Gamma \models \alpha$

Przypadek 4: Osąd $\Gamma \vdash \alpha$ otrzymano przez $(E\perp)$ z $\Gamma \vdash \perp$.
Z założenia indukcyjnego dostajemy $\Gamma \models \perp$, co oznacza,
że nie istnieje interpretacja zdaniowa spełniająca Γ .

A więc $\Gamma \models \alpha$, walkowerem.

Jeśli $\Gamma \vdash \alpha$, to $\Gamma \models \alpha$

Przypadek 4: Osąd $\Gamma \vdash \alpha$ otrzymano przez $(E\perp)$ z $\Gamma \vdash \perp$. Z założenia indukcyjnego dostajemy $\Gamma \models \perp$, co oznacza, że nie istnieje interpretacja zdaniowa spełniająca Γ .

A więc $\Gamma \models \alpha$, walkowerem.

Przypadek 5: Osąd $\Gamma \vdash \alpha$ otrzymano z pomocą reguły $(E\neg\neg)$ z osądu $\Gamma \cup \{\neg\alpha\} \vdash \perp$. Wtedy $\Gamma, \neg\alpha \models \perp$ z założenia indukcyjnego, czyli nie istnieje interpretacja zdaniowa spełniająca $\Gamma \cup \{\neg\alpha\}$. Znaczy to dokładnie tyle, że każda interpretacja zdaniowa spełniająca Γ musi spełniać α .

Jeśli $\Gamma \vdash \alpha$, to $\Gamma \models \alpha$

Przypadek 6: Osąd $\Gamma \vdash \alpha$ otrzymano z pomocą reguły (EV) z trzech osądów: $\Gamma \vdash \beta \vee \gamma$, $\Gamma \cup \{\beta\} \vdash \alpha$, $\Gamma \cup \{\gamma\} \vdash \alpha$. Z założenia indukcyjnego wiemy, że $\Gamma \models \beta \vee \gamma$.

Jeśli więc $\varrho \models \Gamma$, to $\llbracket \beta \rrbracket_{\varrho} = 1$ lub $\llbracket \gamma \rrbracket_{\varrho} = 1$, skąd ϱ spełnia jeden ze zbiorów $\Gamma \cup \{\beta\}$, $\Gamma \cup \{\gamma\}$. W obu przypadkach z założenia indukcyjnego wynika, że $\llbracket \alpha \rrbracket_{\varrho} = 1$.

Przypadki 7–13: Podobnie.

Pełność: *Jeśli* $\models \alpha$, *to* $\vdash \alpha$

Lemat 1:

Następujące osądy mają dowody w naturalnej dedukcji:

1. $\beta, \gamma \vdash \beta \wedge \gamma$;
2. $\beta, \neg\gamma \vdash \neg(\beta \rightarrow \gamma)$;
3. $\neg\beta, \neg\gamma \vdash \neg(\beta \vee \gamma)$;
4. $\neg\beta \vdash \neg(\beta \wedge \gamma)$ oraz $\neg\gamma \vdash \neg(\beta \wedge \gamma)$;
5. $\neg\beta \vdash \beta \rightarrow \gamma$;
6. $\gamma \vdash \beta \rightarrow \gamma$;
7. $\vdash \neg\perp$;
8. $\alpha \vee \neg\alpha$;

(1) $\beta, \gamma \vdash \beta \wedge \gamma$

$$\frac{\beta, \gamma \vdash \beta \quad \beta, \gamma \vdash \gamma}{\beta, \gamma \vdash \beta \wedge \gamma} (\text{W}\wedge)$$

$\beta, \gamma, \beta \wedge \gamma.$

o

$$(2) \quad \beta, \neg\gamma \vdash \neg(\beta \rightarrow \gamma)$$

Oznaczenie: $\Gamma = \{\beta, \neg\gamma, \beta \rightarrow \gamma\}$

$$\frac{\frac{\frac{\Gamma \vdash \beta \quad \Gamma \vdash \beta \rightarrow \gamma}{\Gamma \vdash \gamma} (E \rightarrow)}{\Gamma \vdash \neg\gamma \quad \Gamma \vdash \gamma} (E \neg)}{\Gamma \vdash \perp} (E \neg)}{\beta, \neg\gamma \vdash \neg(\beta \rightarrow \gamma)} (W \neg)$$

$\beta, \neg\gamma, [\beta \rightarrow \gamma, \gamma, \perp], \neg(\beta \rightarrow \gamma).$

o

(3) $\neg\beta, \neg\gamma \vdash \neg(\beta \vee \gamma)$

Oznaczenie: $\Gamma = \{\neg\beta, \neg\gamma, \beta \vee \gamma\}$

$$\frac{\Gamma \vdash \beta \vee \gamma \quad \frac{\frac{\Gamma, \beta \vdash \beta \quad \Gamma, \beta \vdash \neg\beta}{\Gamma, \beta \vdash \perp} (E\neg) \quad \frac{\Gamma, \gamma \vdash \gamma \quad \Gamma, \gamma \vdash \neg\gamma}{\Gamma, \gamma \vdash \perp} (E\vee)}{\Gamma \vdash \perp} (E\vee)}{\frac{\Gamma \vdash \perp}{\neg\beta, \neg\gamma \vdash \neg(\beta \vee \gamma)} (E\perp)}$$

$\neg\beta, \neg\gamma, [\beta \vee \gamma, [\beta, \perp], [\gamma, \perp], \perp], \neg(\beta \vee \gamma).$

o

(5) $\neg\beta \vdash \beta \rightarrow \gamma$

$$\frac{\neg\beta, \beta \vdash \neg\beta \quad \neg\beta, \beta \vdash \beta}{\neg\beta, \beta \vdash \perp} (\text{E}\neg)$$
$$\frac{\neg\beta, \beta \vdash \perp}{\neg\beta, \beta \vdash \gamma} (\text{E}\perp)$$
$$\frac{\neg\beta, \beta \vdash \gamma}{\neg\beta \vdash \beta \rightarrow \gamma} (\text{W}\rightarrow)$$

$\neg\beta, [\beta, \perp, \gamma], \beta \rightarrow \gamma.$

○

$$(6) \quad \gamma \vdash \beta \rightarrow \gamma$$

$$\frac{\gamma, \beta \vdash \gamma}{\gamma \vdash \beta \rightarrow \gamma} (\text{W } \rightarrow)$$

$$\gamma, [\beta, \gamma], \beta \rightarrow \gamma.$$

o

(7) $\vdash \neg \perp$

$$\frac{\perp \vdash \perp}{\vdash \neg \perp} (W\neg)$$

$[\perp, \perp], \neg \perp.$

◦

Pełność: *Jeśli* $\models \alpha$, *to* $\vdash \alpha$

Lemat 2 (Osłabianie): Jeśli $\Gamma \vdash \alpha$ to także $\Gamma \cup \Delta \vdash \alpha$.

Dowód: We wszystkich osądach występujących w dowodzie $\Gamma \vdash \alpha$ dopisujemy Δ po lewej stronie.
(Porządny dowód jest przez indukcję.)

Lemat 3 (Reguła cięcia):

Jeśli $\Gamma \vdash \alpha$ oraz $\Gamma \cup \{\alpha\} \vdash \beta$, to $\Gamma \vdash \beta$.

Dowód:

$$\frac{\frac{\Gamma \cup \{\alpha\} \vdash \beta}{\Gamma \vdash \alpha \rightarrow \beta} (W \rightarrow) \quad \Gamma \vdash \alpha}{\Gamma \vdash \beta} (E \rightarrow)$$

Wniosek:

Jeśli $\Gamma \vdash \alpha_1, \dots, \Gamma \vdash \alpha_n$, oraz $\Gamma, \alpha_1, \dots, \alpha_n \vdash \beta$, to $\Gamma \vdash \beta$.

Lemat 4: Jeśli $\Gamma \cup \{\gamma\} \vdash \alpha$ oraz $\Gamma \cup \{\neg\gamma\} \vdash \alpha$, to $\Gamma \vdash \alpha$.

Dowód: Ponieważ $\vdash \gamma \vee \neg\gamma$, więc $\Gamma \vdash \gamma \vee \neg\gamma$ (osłabianie).
Teraz należy zastosować regułę eliminacji alternatywy:

$$\frac{\Gamma \vdash \gamma \vee \neg\gamma \quad \Gamma \cup \{\gamma\} \vdash \alpha \quad \Gamma \cup \{\neg\gamma\} \vdash \alpha}{\Gamma \vdash \alpha}$$

Lemat Kalmára

Oznaczenie: Dla dowolnej interpretacji zdaniowej ϱ i dowolnej formuły α przyjmijmy, że

$$\alpha^{\varrho} = \begin{cases} \alpha, & \text{jeśli } \llbracket \alpha \rrbracket_{\varrho} = 1; \\ \neg\alpha, & \text{w przeciwnym przypadku.} \end{cases}$$

Na przykład jeśli $\varrho(p) = 0$ i $\varrho(q) = 1$, to $q^{\varrho} = q$ oraz $((p \rightarrow q) \rightarrow p)^{\varrho} = \neg((p \rightarrow q) \rightarrow p)$.

Lemat Kalmára: Niech $p_1, \dots, p_n$ będą wszystkimi symbolami zdaniowymi występującymi w formule α . Wówczas $p_1^{\varrho}, \dots, p_n^{\varrho} \vdash \alpha^{\varrho}$.

Lemat Kalmára

Jeśli $p_1, \dots, p_n$ są wszystkimi symbolami zdaniowymi występującymi w formule α , to $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \alpha^e$.

Dowód: Indukcja ze względu na długość formuły α .

Przypadek 1: Jeśli $\alpha = p_i$, to $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash p_i^e$ jest aksjomatem.

Przypadek 2: Jeśli $\alpha = \perp$, to $\alpha^e = \neg \perp$. A skoro $\vdash \neg \perp$, to także $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \neg \perp$.

Dowód lematu Kalmára

Przypadek 3: Niech $\alpha = \beta \rightarrow \gamma$.

Jeśli $\llbracket \alpha \rrbracket_e = 0$ to $\llbracket \beta \rrbracket_e = 1$ i $\llbracket \gamma \rrbracket_e = 0$. Formuły β i γ są krótsze od α , więc $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \beta$ oraz $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \neg\gamma$ z założenia indukcyjnego. Z lematu 1(2) wiadomo, że $\beta, \neg\gamma \vdash \neg(\beta \rightarrow \gamma)$. Używając osłabiania i reguły cięcia dostaniemy tezę.

Dowód lematu Kalmára

Przypadek 3: Niech $\alpha = \beta \rightarrow \gamma$.

Jeśli $\llbracket \alpha \rrbracket_e = 0$ to $\llbracket \beta \rrbracket_e = 1$ i $\llbracket \gamma \rrbracket_e = 0$. Formuły β i γ są krótsze od α , więc $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \beta$ oraz $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \neg\gamma$ z założenia indukcyjnego. Z lematu 1(2) wiadomo, że $\beta, \neg\gamma \vdash \neg(\beta \rightarrow \gamma)$. Używając osłabiania i reguły cięcia dostaniemy tezę.

Jeśli $\llbracket \alpha \rrbracket_e = 1$, to albo $\llbracket \beta \rrbracket_e = 0$ albo $\llbracket \gamma \rrbracket_e = 1$.

W pierwszym przypadku z założenia indukcyjnego wiemy, że $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \neg\beta$, a w drugim, że $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \gamma$. W obu przypadkach potrafimy udowodnić $\beta \rightarrow \gamma$ z lematu 1(5,6).

Dowód lematu Kalmára

Przypadek 4: Załóżmy, że $\alpha = \beta \vee \gamma$ i niech $\llbracket \alpha \rrbracket_e = 1$. Zatem $\llbracket \beta \rrbracket_e = 1$ lub $\llbracket \gamma \rrbracket_e = 1$. Wtedy jedna z formuł β, γ ma dowód przy założeniach $p_1^e, \dots, p_n^e$ i stosując zasadę wprowadzania alternatywy od razu dostajemy $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \beta \vee \gamma$.

Dowód lematu Kalmára

Przypadek 4: Załóżmy, że $\alpha = \beta \vee \gamma$ i niech $\llbracket \alpha \rrbracket_e = 1$. Zatem $\llbracket \beta \rrbracket_e = 1$ lub $\llbracket \gamma \rrbracket_e = 1$. Wtedy jedna z formuł β, γ ma dowód przy założeniach $p_1^e, \dots, p_n^e$ i stosując zasadę wprowadzania alternatywy od razu dostajemy $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \beta \vee \gamma$.

Jeśli natomiast $\llbracket \alpha \rrbracket_e = 0$, to z założenia indukcyjnego wynika, że mamy dowody formuł $\neg\gamma$ i $\neg\beta$. Ale z lematu 1(3) mamy $\neg\beta, \neg\gamma \vdash \neg(\beta \vee \gamma)$, skąd wynika $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \beta \vee \gamma$.

Dowód lematu Kalmára

Przypadek 5: Niech $\alpha = \beta \wedge \gamma$

Jeśli $\llbracket \alpha \rrbracket_e = 1$, to $\llbracket \beta \rrbracket_e = \llbracket \gamma \rrbracket_e = 1$ i mamy dowody osądów $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \beta$ i $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \gamma$. Pozostaje zastosować regułę $(W\wedge)$.

Dowód lematu Kalmára

Przypadek 5: Niech $\alpha = \beta \wedge \gamma$

Jeśli $\llbracket \alpha \rrbracket_e = 1$, to $\llbracket \beta \rrbracket_e = \llbracket \gamma \rrbracket_e = 1$ i mamy dowody osądów $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \beta$ i $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \gamma$. Pozostaje zastosować regułę $(W\wedge)$.

Jeśli $\llbracket \alpha \rrbracket_e = 0$, to jedna z wartości $\llbracket \beta \rrbracket_e, \llbracket \gamma \rrbracket_e$ jest zerem, istnieje więc dowód osądu $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \neg\beta$ lub osądu $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \neg\gamma$. Można teraz skorzystać z tego, że $\neg\beta \vdash \neg(\beta \wedge \gamma)$ oraz $\neg\gamma \vdash \neg(\beta \wedge \gamma)$.

Dowód lematu Kalmára

Przypadek 6: Niech $\alpha = \neg\beta$.

Jeśli $\llbracket\alpha\rrbracket_e = 1$ to $\llbracket\beta\rrbracket_e = 0$ i z założenia indukcyjnego $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \neg\beta$.

Dowód lematu Kalmára

Przypadek 6: Niech $\alpha = \neg\beta$.

Jeśli $\llbracket\alpha\rrbracket_e = 1$ to $\llbracket\beta\rrbracket_e = 0$ i z założenia indukcyjnego $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \neg\beta$.

W przeciwnym razie, $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \beta$, a skoro $\beta \vdash \neg\neg\beta$, więc $p_1^e, \dots, p_n^e \vdash \neg\alpha$.

Pełność rachunku zdań

Twierdzenie (o pełności): *Każda tautologia ma dowód.*

Pełność rachunku zdań

Twierdzenie (o pełności): *Każda tautologia ma dowód.*

Dowód: Niech α będzie tautologią zdaniową.

Wtedy $\alpha^{\varrho} = \alpha$ dla dowolnej interpretacji ϱ .

Niech $p_1, \dots, p_n$ będą wszystkimi symbolami zdaniowymi w formule α . Udowodnimy, że dla dowolnego $m \leq n$ i dowolnego ϱ zachodzi $p_1^{\varrho}, \dots, p_m^{\varrho} \vdash \alpha$.

Przyjmując $m = 0$ otrzymamy $\vdash \alpha$.

Dowód przebiega przez indukcję ze względu na $n - m$.

Dla $m = n$ teza wynika z lematu Kalmára.

Krok indukcyjny

Założenie indukcyjne:

$$p_1^\varrho, \dots, p_m^\varrho, p_{m+1}^\varrho \vdash \alpha, \text{ dla dowolnego } \varrho.$$

Teza:

$$p_1^\varrho, \dots, p_m^\varrho \vdash \alpha, \text{ dla dowolnego } \varrho.$$

Krok indukcyjny

Założenie indukcyjne:

$$p_1^{\varrho}, \dots, p_m^{\varrho}, p_{m+1}^{\varrho} \vdash \alpha, \text{ dla dowolnego } \varrho.$$

Teza:

$$p_1^{\varrho}, \dots, p_m^{\varrho} \vdash \alpha, \text{ dla dowolnego } \varrho.$$

Weźmy dowolne ϱ . Z założenia indukcyjnego wynika, że

$$p_1^{\varrho}, \dots, p_m^{\varrho}, p_{m+1}^{\varrho} \vdash \alpha \quad \text{oraz} \quad p_1^{\varrho}, \dots, p_m^{\varrho}, \neg p_{m+1}^{\varrho} \vdash \alpha$$

Krok indukcyjny

Założenie indukcyjne:

$$p_1^{\varrho}, \dots, p_m^{\varrho}, p_{m+1}^{\varrho} \vdash \alpha, \text{ dla dowolnego } \varrho.$$

Teza:

$$p_1^{\varrho}, \dots, p_m^{\varrho} \vdash \alpha, \text{ dla dowolnego } \varrho.$$

Weźmy dowolne ϱ . Z założenia indukcyjnego wynika, że

$$p_1^{\varrho}, \dots, p_m^{\varrho}, p_{m+1}^{\varrho} \vdash \alpha \quad \text{oraz} \quad p_1^{\varrho}, \dots, p_m^{\varrho}, \neg p_{m+1}^{\varrho} \vdash \alpha$$

Pozostaje skorzystać z lematu 4

(Jeśli $\Gamma \cup \{\gamma\} \vdash \alpha$ oraz $\Gamma \cup \{\neg\gamma\} \vdash \alpha$, to $\Gamma \vdash \alpha$.)

Nieco silniejsza wersja twierdzenia o pełności

Twierdzenie (łatwe): Dla dowolnej formuły φ i dowolnego skończonego zbioru formuł Γ zachodzi równoważność:

$$\Gamma \vdash \varphi \quad \text{wtedy i tylko wtedy, gdy} \quad \Gamma \models \varphi$$

Nieco silniejsza wersja twierdzenia o pełności

Twierdzenie (łatwe): Dla dowolnej formuły φ i dowolnego skończonego zbioru formuł Γ zachodzi równoważność:

$$\Gamma \vdash \varphi \quad \text{wtedy i tylko wtedy, gdy} \quad \Gamma \models \varphi$$

Twierdzenie (trudne): Jeżeli $\Gamma \models \varphi$, to istnieje taki skończony podzbiór $\Gamma_0 \subseteq \Gamma$, że $\Gamma_0 \vdash \varphi$.

Nieco silniejsza wersja twierdzenia o pełności

Twierdzenie (łatwe): Dla dowolnej formuły φ i dowolnego skończonego zbioru formuł Γ zachodzi równoważność:

$$\Gamma \vdash \varphi \quad \text{wtedy i tylko wtedy, gdy} \quad \Gamma \models \varphi$$

Twierdzenie (trudne): Jeżeli $\Gamma \models \varphi$, to istnieje taki skończony podzbiór $\Gamma_0 \subseteq \Gamma$, że $\Gamma_0 \vdash \varphi$.

Twierdzenie (o zwartości): Jeżeli $\Gamma \models \varphi$, to istnieje taki skończony podzbiór $\Gamma_0 \subseteq \Gamma$, że $\Gamma_0 \models \varphi$.

Zwartość

Twierdzenie (o zwartości): *Jeżeli $\Gamma \models \varphi$, to istnieje taki skończony podzbiór $\Gamma_0 \subseteq \Gamma$, że $\Gamma_0 \models \varphi$.*

Wniosek: *Jeżeli każdy skończony podzbiór zbioru Γ jest spełnialny, to cały zbiór Γ jest spełnialny.*

Dowód: Jeśli Γ nie jest spełnialny, to $\Gamma \models \perp$. Z twierdzenia o zwartości istnieje więc skończony niespełnialny podzbiór.

Przykład: kolorowanie nieskończonego grafu

Niech G będzie (być może nieskończonym) zbiorem, w którym określono symetryczną relację r .

(Myślimy o G jak o zbiorze wierzchołków nieskończonego grafu i o relacji r jak o zbiorze krawędzi tego grafu.)

Relacja r jest *trójkolorowa*, gdy istnieje taki trójelementowy podział zbioru G , że elementy należące do różnych składników nie są nigdy w relacji r .

(Wierzchołki połączone krawędziami są różnych kolorów.)

Relacja r jest *trójkolorowa w podzbiore* $H \subseteq G$, gdy trójkolorowa jest relacja $r \cap (H \times H)$ w zbiorze H .

Kolorowanie nieskończonego grafu

Twierdzenie: Jeśli relacja r jest trójkolorowa w każdym skończonym podzbiorze zbioru G , to jest trójkolorowa w G .

Dowód: Zdefiniujemy pewien nieskończony zbiór Γ formuł rachunku zdań. Użyjemy do tego (nieskończenie wielu) zmiennych zdaniowych postaci p_a^i , dla $a \in G$ oraz $i \in \{1, 2, 3\}$.

W zbiorze Γ są takie formuły:

$\alpha_a = (p_a^1 \vee p_a^2 \vee p_a^3) \wedge \neg(p_a^1 \wedge p_a^2) \wedge \neg(p_a^1 \wedge p_a^3) \wedge \neg(p_a^3 \wedge p_a^2)$,
dla każdego $a \in G$. (*Element a ma dokładnie jeden kolor.*)

$\beta_{ab} = \neg(p_a^1 \wedge p_b^1) \wedge \neg(p_a^2 \wedge p_b^2) \wedge \neg(p_a^3 \wedge p_b^3)$,
dla każdej pary $\langle a, b \rangle \in r$. (*Elementy a i b są różnego koloru.*)

Kolorowanie nieskończonego grafu

$$\alpha_a = (p_a^1 \vee p_a^2 \vee p_a^3) \wedge \neg(p_a^1 \wedge p_a^2) \wedge \neg(p_a^1 \wedge p_a^3) \wedge \neg(p_a^3 \wedge p_a^2)$$

$$\beta_{ab} = \neg(p_a^1 \wedge p_b^1) \wedge \neg(p_a^2 \wedge p_b^2) \wedge \neg(p_a^3 \wedge p_b^3)$$

$$\Gamma_H = \{\alpha_a \mid a \in H\} \cup \{\beta_{ab} \mid \langle a, b \rangle \in r \cap H\}$$

$$\Gamma = \Gamma_G.$$

Kolorowanie nieskończonego grafu

$$\alpha_a = (p_a^1 \vee p_a^2 \vee p_a^3) \wedge \neg(p_a^1 \wedge p_a^2) \wedge \neg(p_a^1 \wedge p_a^3) \wedge \neg(p_a^3 \wedge p_a^2)$$

$$\beta_{ab} = \neg(p_a^1 \wedge p_b^1) \wedge \neg(p_a^2 \wedge p_b^2) \wedge \neg(p_a^3 \wedge p_b^3)$$

$$\Gamma_H = \{\alpha_a \mid a \in H\} \cup \{\beta_{ab} \mid \langle a, b \rangle \in r \cap H\}$$

$$\Gamma = \Gamma_G.$$

Zbiór Γ_H jest spełnialny wtw, gdy relacja r jest trójkolorowa w podzbiorze H . A tak jest dla wszystkich skończonych H .

Kolorowanie nieskończonego grafu

$$\alpha_a = (p_a^1 \vee p_a^2 \vee p_a^3) \wedge \neg(p_a^1 \wedge p_a^2) \wedge \neg(p_a^1 \wedge p_a^3) \wedge \neg(p_a^3 \wedge p_a^2)$$

$$\beta_{ab} = \neg(p_a^1 \wedge p_b^1) \wedge \neg(p_a^2 \wedge p_b^2) \wedge \neg(p_a^3 \wedge p_b^3)$$

$$\Gamma_H = \{\alpha_a \mid a \in H\} \cup \{\beta_{ab} \mid \langle a, b \rangle \in r \cap H\}$$

$$\Gamma = \Gamma_G.$$

Zbiór Γ_H jest spełnialny wtw, gdy relacja r jest trójkolorowa w podzbiorze H . A tak jest dla wszystkich skończonych H .

Niech $\Gamma' \subseteq \Gamma$ będzie skończony. Wtedy $\Gamma' \subseteq \Gamma_H$ dla pewnego skończonego $H \subseteq G$. Zatem Γ' jest spełnialny.

Kolorowanie nieskończonego grafu

$$\alpha_a = (p_a^1 \vee p_a^2 \vee p_a^3) \wedge \neg(p_a^1 \wedge p_a^2) \wedge \neg(p_a^1 \wedge p_a^3) \wedge \neg(p_a^3 \wedge p_a^2)$$

$$\beta_{ab} = \neg(p_a^1 \wedge p_b^1) \wedge \neg(p_a^2 \wedge p_b^2) \wedge \neg(p_a^3 \wedge p_b^3)$$

$$\Gamma_H = \{\alpha_a \mid a \in H\} \cup \{\beta_{ab} \mid \langle a, b \rangle \in r \cap H\}$$

$$\Gamma = \Gamma_G.$$

Zbiór Γ_H jest spełnialny wtw, gdy relacja r jest trójkolorowa w podzbiorze H . A tak jest dla wszystkich skończonych H .

Niech $\Gamma' \subseteq \Gamma$ będzie skończony. Wtedy $\Gamma' \subseteq \Gamma_H$ dla pewnego skończonego $H \subseteq G$. Zatem Γ' jest spełnialny.

Z twierdzenia o zwartości cały zbiór Γ jest spełnialny, czyli relacja r jest trójkolorowa.